

Szomszéd

Orgia előtt és után¹

Mielőtt a Pasaréti útra költözött, Jávor Pál a Kék Golyó utcában lakott, kötődött tehát a környékhez. De már jóval azelőtt ideszokott, hogy megismerte későbbi feleségét. Az első világháború után egy elcsatolt városból, Aradról szökött Budapestre, pénztelenül. Színinövendék korában telente előadás után a Nemzeti Színház háziszínpadán aludt, a függöny alatt. Ha ez nem sikerült, éjjel egyig a Nyugati pályaudvar várótermében, egy padon. Akkor átment Kelenföldre, hogy az éjszaka további részét ott húzza ki. Másnap reggel a pályaudvari csapnál mosakodott, majd visszagyalogolt Pestre. Nyáron legtöbbször a Városmajorban aludt. Egyszer, egy kora nyári hajnalon arra ébredt, hogy a virágos faágon egy akasztott ember lóg felette. Későbbi elmondása szerint erőt merített abból, hogy más még nála is szomorúbb lehetett.

Jóllehet mindkét ágon német származású volt, a tüzes vérű magyar hím szerepkörébe nőtt bele. Duhajkodott akkor is, amikor nem állt színpadon vagy kamerák előtt. Azután kezdett lehiggadni, hogy összejött későbbi feleségével. A nő egyedül nevelte két gyerekét, és zsidó származású volt. Mellette Jávor Pál képeket és könyveket gyűjtögető polgárrá, némiképp értelmiségivé vált. Egy színész esetében mindig fennállhat a gyanú, hogy civil életében is szerepet játszik, igaz, de Jávor minden szerepét ugyanolyan őszintén játszotta, a danolászó dzsentriket is. Ötvenhét éves volt, amikor meghalt, itt, a közelben, és utolsó napjaiban még egyszer, utoljára cigányzenészeket hívott maga mellé, és énekelt. Könyvvel a kezében nem kevésbé hitelesen mutatott, mint nótázva. Szívbemarkolóan szép képet láttam róla, amint másfél évtizeddel halála előtt, még a pasaréti házban élvezi a nyugalmat és a fényt, igaz, akkor már tudtam, mi lett azzal a házzal, és mi lett vele, az markolhatott úgy a szívembe.

Hogy ez a fajmagyarrá vált germán összeállt egy zsidónóvel, az a *tribus* felől nézve fajárulóvá tette. Fajáruló – létező szó, a nemzetáruló mintájára képezték. Ha van nemzet, szükségképpen kell lenniük nemzetárulóknak és nemzetvédőknek; ha van faj, kell lenniük fajárulóknak és fajvédőknek. Jávor Pált a fajban gondolkodók a mai napig emlegetik fajárulóként. A fajáruló önzése – ez meg egy létező szókapcsolat. „Lehet, hogy személyesen jólesne összeállni azzal az idegen fajú nővel, de nem teszem, mert fajom üdvét előbbre valónak tekintem.”

Derriennic, aki könyvet írt a polgárháborúkról², hívja fel a figyelmet Arnold J. Toynbee megfigyelésére, miszerint „a faji és vallásháborúk legjobb ellenszerét a

¹ A *Jelenkor* 2017. áprilisi számában már közölt egy részletet a készülő könyvből.

² Jean-Pierre Derriennic: *Polgárháborúk*, ford. Blazsek Dóra és Csizmadia Sándor, Jelenkor, Pécs, 2004, 74–75.

vegyes házasságok jelentik”. „A különböző identitáscsoportokhoz tartozó egyének által kötött házasságok révén az emberek olyan kategóriája jön létre, akiknek személyes érdeke fűződik ahhoz, hogy a csoportok kapcsolatai békések maradjanak. A vegyes házasságok ritka előfordulása az identitáscsoportok között fennálló távolságra vagy gyanakvásra utal. A házasságok nagy száma viszont egyrészt a csoportok együttműködési képességének mutatója, másrészt az együttműködést erősítő kapocs. Ez alól az általános megállapítás alól vannak kivételek – folytatja Derriennic. – Boszniában 1991-ben az ortodox szerbek, katolikus horvátok és muzulmán bosnyákok közötti társadalmi határvonalak nem voltak áthatolhatatlanok, és úgy tűnik, elég sok volt a vegyes házasság, aminek elvileg a béke megőrzésének irányába kellett volna hatnia. Valószínűleg ez a magyarázata annak, hogy a háborúban a vidék és a város küzdelme is testet öltött. Szarajevóban ugyanis gyakori volt a vegyes család, az individualista és kozmopolita viselkedésmód, ám vidéken erősebben megmaradtak a hagyományos identitásalapú választóvonalak. A boszniai szerbek a horvátoknál és a muzulmán bosnyákoknál nagyobb arányban kötődtek a falvakhoz és szolgáltak a jugoszláv szövetségi hadseregben. Ennélfogva a háború kezdetén ők voltak erőfőként, amíg a másik félnek juttatott nemzetközi segítség nem fordított a helyzeten. A városokért folyt a harc, és olyan milíciák bombázták vagy ostromolták őket, amelyeknek a logisztikai bázisa vidéken volt, amint polgárháborúban ez gyakran megesik.”

A huszadik századi magyar helyzet hasonló volt, természetesen. A falvakban ritkán álltak össze keresztények és zsidók. Minél nagyobbak, városiasabbak voltak az egyes települések, annál intenzívebb volt területükön a keveredés. Persze a különböző „fajokhoz” tartozó egyének nemi kapcsolata nem kizárólag a házasságok keretei közt bonyolódott. De a nemzetiszocialisták rossz szemmel nézték a dolgot így is, úgy is. Ők akkor is a falusias értékrendet tartották követendőnek, ha ők maguk esetleg már városban születtek. A Szálasi Ferenc által megálmodott Hungarista Munkaállam meghatározó életformája a paraszti lett volna, szemben a tekintély-, hit-, család- és nemzetpusztítónak bélyegzett urbánus kultúrával.

A Nemzetiben Jávör Pál közös öltözöt használt egy másik nevezetes színésszel, Kiss Ferencsel. Kiss nemcsak ismert és népszerű művész volt, de szakmailag még Jávornál is elismertebb alak, akkoriban ő vezette a Színiakadémiát. A későbbi évtizedek meghatározó színészeit felvételiztette és képezte, olyanokat is, akikkel fiatalon egy színpadon álltam, meg akiket rendeztem. Persze nyilván egy végletesen konzervatív stílus jegyében játszott és nevelte játékra a fiatalokat, vagyis művészi szempontból jobb lett volna, ha más tölti be a helyét, és lehet, akkor ma jobb lenne a színház, viszont azt a körülmények nem engedték volna. A korszaknak megfelelően Kiss Ferenc nacionalista volt, és antiszemita. Igaz, első házasságával ő is a fajárulás bűnébe esett, ám aztán jobb belátásra tért, és mindent elkövetett, hogy jóvátegye bűnét.

A zsidótörvények korában eljött az idő, hogy igazán magyarrá, vagyis kereszténnyé, vagyis zsidómentessé tegyék a honi színházat és filmgyártást. Kiss Ferenc a létrejövő Színészakadémiára szigorú vezetőjeként a szakma megtisztításának élharcosává vált. Ő is teljes mértékben önzónos volt. Így írtak róla: „Kiss Ferenc a ma-

gyar színpadon bronzba öntött mesteri szobra a magyar–kún ázsiai, hódító lovas fajnak, mely nyeregből parittyájával könnyedén nyilazza le a nádas süppedékeiben bujkáló ellenségeit, ferde vágású, csillogó szemével dacosan, büszkén tekint végig a sásokon, az Ural-táji hegyek zordon ormai felé, könnyű, mint a török penge, mégis férfiasan erős, mint egy kaukázusi tölgy, mely századok viharait éli túl.” Vannak olyan alakok, amelyek mindenképpen szoborba kívánkoznak, úgy látszik, a Kissé ezek közé tartozott, és hogy soha ne veszítse szem elől önnön szoborszerűségét, az öltözőjében is tartott magáról egy gipszmintázatot. Amikor egyszer Jávorbán forrt a harag pályatársa iránt, és nyilván szerette volna felpofozni, bizonyos önmérsékletet gyakorolva nem a kolléga fejét, hanem a szobrot vette célba. A becses plasztika összetört. Ezért és más hasonló kitörése miatt a Színészkamara elvonta Jávort jogosultságát, hogy színpadra lépjen. Ettől függetlenül – habár valószínűleg mégse teljesen függetlenül – negyvennégy márciusában a Gestapo begyűjtési listájára is felkerült, amit állítólag egy osztrák színész kollégájának köszönhetően időben megtudott, és elbujdosott. Az utolsó Karády–Jávort-film már elkészült, de bemutatóját letiltották, másfél évvel később került közönség elé.

Elképzelem a nézőt, aki *abban* az időben azt latolgatja, vajon beülhet-e, s mikor, az új Karády–Jávort-filmre.

A nyilasok Karády Katalint és Jávort Pált elkönyvelték faj- és nemzetárulóként, a zsidókat, liberálisokat pedig eleve és kivétel nélkül Karády- és Jávort-rajongóként, ami több szempontból is túlzás lehetett, hiszen közülük sokak tartották nagyra vagy többre Szeleczkyt, Murátit, Páger, Szilassyt, az új korszak új, fiatal sztárjait, és sokuk lehetett teljesen immunis a honi filmművészetre vagy általában a mozira. Negyvennégy december elején, amikor éjjelente rendszeresen kísérték turnusokat a Városmajor utca 37.-ből a Bohn-féle téglagyárba, nagy élvezettel énekeltek a zsidókkal a *Téglaporos a kalapom* című, akkoriban népszerű nótát, Jávort Pál slágerét. A magyar humor szép megnyilvánulásaként.

Téglaporos a kalapom,
Mert a téglagyárnál lakom.
Onnan tudják, hogy ott lakom,
Mert téglaporos a kalapom.

Én Istenem, tégy egy csodát,
Változtasd borrá a Tiszát,
Le is ülnék a partjára,
Kiinnám egy hajtókára.

Megyek az úton lefelé,
Senki sem mondja, gyere bé,
Csak a kicsi feleségem,
Hogy gyere be, te szerencsétlen!

Csodaszép allúziók derítették fel a jó kedélyű nyilasokat.

Meg lehetne írni a kor történetét színház- és filmtörténetként – minden lényeges mozzanat felvillanhatna benne. Kezdve a mozzakkal, melyekből akkor több

volt, mint gyerekkoromban, és gyerekkoromban is több volt, mint most. Az ostrom előtt még megvolt a Budai Apollo, a Széna tér mellett. Egyik pénztárosnője utóbb, a nyilasok fogságába kerülve számos nyilas fiatalembert ismert fel, akik mind oda jártak, éveken át tőle vették a jegyeket. Eleve mozinak készült, 850 férőhelyes létesítmény volt. Az ostrom után lebontották a súlyosan megrongálódott épületet. A szerényebb méretű Palota mozi a Krisztina körúton, a Horváth kertnél működött, és Tabán néven ma is üzemel még. Az ostrom utolsó napjaiban, nem sokkal a kitörés előtt a tizenkettedik kerületi nyilasok és a hozzájuk csapódott első kerületiek meg mások oda vették be magukat, néhányan a teremben várták be az oroszokat. Hogy a teljes vertikum képviseltetve legyen, akadt a helyi nyilasok között moziüzemeltető, valamint több fiatalember, akik a Filmlaborban dolgoztak – egyikükből idővel híres, nagyon híres operatőr lett. Társtulajdonosként maga Kiss Ferenc is beszállt a filmgyártásba.

Amikor Horthy elmozdította Sztójay nevű miniszterelnökét, és kinevezte Lakatos Gézát (1944. augusztus 29-én), egyebek mellett a színházak és színészek helyzete is megváltozott. Karády Katalint kiengedték hosszú és gyötrelmes fogságából, Jávor visszatérhetett a bujdosásból, és kilátásba helyezték, hogy újra szerepelhet. *A nép* címen megjelenő nyilas hetilap szerzője így kesergett a szeptember 28-ai számban:

Jávor Pál tilalmi ideje letelik s visszatér a színpadra.

Nagy az öröm izraelben! [sic]

Hja, változnak az idők!

Mit akar a művész, csak nem újra a régi szerepeit játszani a színpadon és az öltözőkben?

A visszatérést a nyilas hatalomátvétel akadályozta meg. Jávor Pál felesége állítólag a Városmajor utcában rejtőzött el, ő maga Nagykovácsiban keresett menedéket. Talán mert távozása túl hirtelen történt, és nem tudott minden szükséges holmit magához venni, vagy feleségével szeretett volna találkozni, egy-két nappal október tizenötödike után megpróbált visszatérni. Egyszerű embernek öltözve, biciklivel közeledett. Azt hitte, csak úgy előveszi a lakáskulcsát, és bemegy... Ha eljutott volna a házáig, ott kapták volna el, de állítólag már előbb lefogták, Hűvösvölgy felől jövet.

A sztár kézre kerítésének dicsősége Bottlik Hugónak jutott – legalábbis ő így mesélte akkoriban. Igaz, hogy a Böszörményi út 34/b-ben felcseperedő fiú apja is nyilas volt, de nem kisebb hatást gyakorolt rá egy szintén ott lakó, Széles József nevű kereskedő, aki egy ideig a kerületi szervezet élén állt. A földszinten üzemelt Hertelendi és Vindornyalaki Hertelendy László könyvkiadója és papírkereskedése. Nyilaskeresztos, ráadásul okos és tekintélyes férfiú ez is. Azokban az években a házban lakott a kerületben jól ismert Megadja klán egyik tagja, meg még néhány kevésbé nevezetes nyilaskeresztos. Bottlik Hugó huszonöt éves volt negyvennégyben, tisztviselő a Columbia Rt.-nél. Mikor munkába állt, örült, hogy egyáltalán alkalmazzák, nem látott lehetőséget az előmenetelre. Ahogy aztán a zsidótörvények hatása kezdett megmutatkozni, Bottlik előtt kinyílt a világ. Ennél is nagyobb változást jelentett negyvennégy október tizenötödike. A fiatalember azok közt volt, akik a megadott jelre a

városmajori gyülekezőhelyre siettek, fegyvert vételeztek, és elindultak a kijelölt objektumok elfoglalására. Mindez úgy válhatott lehetségessé, hogy korábban nemcsak elméleti, hanem gyakorlati felkészítést kaptak. Bottlik Hugót és társait a Rádiónál vetették be. A Rádiónál, melyet rövid időn belül másodszer foglaltak el, ha nem is puskalövés nélkül, de könnyen és gyorsan a kormánybuktatók. Ennek oka az volt, hogy Andreánszky Jenő, aki az ilyen objektumok védelmének szükségességével mindenkinél jobban tisztában volt, nem a kormányzót és kormányát akarta hatalomban tartani, hanem ellenkezőleg, a hungarista mozgalom hatalomra juttatását tartotta céljának. A hatalomátvétel magyar nagymesterének munkatársai nem máshol, mint Jávor Pál szomszédjában dolgozták ki a terveket. Bottlik pedig a továbbiakban csak látogatóban járt a Columbia Rt.-nél, igazi munkahelye a kerületi pártszervezet lett. De Rádió – ahogy ők nevezték: „Stúdió” – csak egy volt, Jávor Pálból se akadt több, Bottliknak és társainak kevésbé jeles helyszíneken és kevésbé neves személyek ellen is el kellett járniuk. Például mindjárt az első napokban az Új Szent János Kórházban.

Jávor Pál rabsága sokáig tartott, sok stáción hurcolták végig. Az első stáció éppen a saját háza volt. Nem csak a hatalomra jutott kisemberek színpadiasság iránti vonzalma diktálta így. A stratégiaileg fontos helyen álló villát az új rendszer egyik szerve foglalta el. A kerületektől függetlenül működő, a Pártvezető alá rendelt különítményt Barcsay Árpád vezette. Alezredes volt a csendőrségnél, akit politikai tevékenysége miatt távolítottak el a szervezetből. Mielőtt betagozódott volna Szálasi Ferenc pártjába, Barcsay is próbálkozott nemzetiszocialista tömegszervezet létrehozásával a sok önjelölt vezér egyikeként, akiket mindig többen tartottak örültnek, mint felkent nemzetmentőnek. Azokban a pártokban, ahol megfordult, a német SA mintájára rohamcsapatokat szervezett és képzett ki. Szálasi feltűnte után irányt váltott, alárendelte magát a Pártvezetőnek, és nemzetiszocialista titkosrendőrséget, afféle magyar SD-t hozott létre. Fekete Front nevű szervezete a párttagok után nyomozott, őket tartotta szemmel – legalábbis így híresztelték a Párton belül, talán megfélemlítésként. Míg Jávor Pál a filmesek reflektorai előtt és a színpad rivaldafényében játszott, Kiss Ferenc pedig nemcsak játszott és próbált, de tanított és igazgatott, Barcsay Árpád a félhomályban a hatalomátvétel óriási művén dolgozott, majd mikor az meglett, éppen Jávorék vilájában rendezkedett be. A tizenkettedik kerületi nyilasok első razziai során összeszedett embereket a Pasaréti út 8.-ba kísérték be.

A negyvennégy október tizenötödikét megelőző hónapokban a Nyilaskeresztes Párt be volt tiltva. Ez nem akadályozta meg a Párt stratégiát abban, hogy részletes haditervet dolgozzanak ki, és a Pasaréti úton titkos főhadiszállást állítsanak fel. A legfontosabb vezetők, mint Andreánszky Jenő – az ismert író, Rákosi Jenő unokája –, rendszerint nappali munkájuk után, estefelé mentek oda. A nappal is bent tartózkodó, szorgosan körmölő nyilasok nagyobbrészt olyan lelkes tagok voltak, akik korábban nem játszottak jelentősebb szerepet a Nyilaskeresztes Pártban, és így a hatóságok nem figyeltek rájuk. Például Nidosi Nedics Imre fürdőmester, kevésbé fennköltlen szólva tyúkszemvágó, aki néhány hónap múlva ezredesi rangban a város nyilas vezetője lesz, és Kun András, aki egyelőre ceruzával és vonalzóval szolgálja a nemzetet, de nemsokára vérrel írja be majd nevét a magyar történelembe.

Skorzeny és jól képzett emberei meg a Tigrisek nélkül persze nem biztos, hogy sikerül, másrészt a nyilas előkészítés és részvétel nélkül, pusztán német erővel végrehajtott hatalomátvétel túl lármás és ellenállásra ingerlő lett volna. Céljukat, mint ismeretes, a felek sikeresen hajtották végre. Ami magát Andreánszky Jenőt illeti, kétségtelenül diadalmaskodott: túljárt Horthyhoz hű kollégái eszén. A későbbiekben is ügyesnek bizonyult: elkerülte a felelősségre vonást. Sok évvel később büszkén halt meg, abban a tudatban, hogy jó célok érdekében, jól dolgozott.

Rákosi Jenő családszerető férfiú volt, több gyermeket nemzett. Gyula nevű fia tovább vitte az apa mesterségét: újságíróként és lapszerkesztőként működött. Az ő gyermekei közül az egyiket szintén Gyula névre keresztelték. Ő hivatásos katonára lett, és nyilas, akárcsak az unokatestvére, Jenő. Ifjabbik Rákosi Gyula elköteleződése nem maradt titokban. A harmincas évek végén pilótaként szolgált a Honvédségnél, és szabadidejében nyilas röplapokat terjesztett. Ne tekintsük ártalmatlan csínynek, amit tett: Ausztria bekebelezése után történt ez, mikor a német nemzetiszocialista állam hirtelen megnőtt, és Magyarország közvetlen szomszédjává vált. A nyilaskeresztesek joggal remélték, hogy a közeli jövőben átvehetik a hatalmat, és az „Új Európa” építésének részeseivé válhatnak. De a hatalmon lévők nem hagyták magukat. Ifjabbik Rákosi Gyula esetében pedig nem voltak tekintettel sem a felmenők érdemeire, sem jogi doktorátusára, sem arra, hogy már katonaként is vitte valamire. Megfosztották hadnagyi rangjától, „súlyos fogságra” ítélték. A szombathelyi honvédtörvényszék büntetőintézetében töltötte le büntetését. Szabadulása után Budapestre sietett, és felvételét kérte a Nyilaskeresztes Párt tizenkettedik kerületi szervezetébe. Nyilas kapcsolatok révén helyezkedhetett el a Steyr Művek magyarországi képviselőjénél.

Bátyja, András vele nagyjából egy időben szabadult a Markó utcai fogházból, ahol szintén röpcédulák miatt ült. Rákosi András személyében a harmadik Rákosi unokát ismerhetjük meg, sajnos egyelőre csak vázlatosan. *A nép* című nyilaskeresztes hetilapban – melyet a Nemzeti Bank későbbi elnöke, Temesváry László szerkesztett – volt egy megboldogult, megdicsőült testvérek emlékét ápoló rovat. Ezerkilencszáznegyvenhárom március 18-án búcsúztatják Rákosi Andrást e szavakkal: „Rákosi András testvérünk velünk egy sorban harcolt, velünk együtt dolgozott, együtt hitt és nálunk többet áldozott. Különb volt, mint mi. Ne felejtsük: mindnyájan meghalunk. Csak egy van maradandó a földön, ha tudnak érte bátran és igazán élni: a nemzet!” – ezt megismétlik június 23-án, november 4-én, negyvennégy május 23-án, augusztus 24-én. Valójában Rákosi András már negyvenegy végén elhalálozott. Ilyen hangsúlyos, ismételt említés nem járt ki minden egyes halott nyilaskeresztesnek. Úgy tűnik, a fivérek közül eredetileg András állt kapcsolatban fontos nyilas vezetőkkel, akiknek körébe öccse az ő révén (és nem kizárt, hogy Andreánszky Jenő révén) került. Rákosi Gyula hamarosan havonta részt vett a Nagytanács ülésein. Ő értékesített autókat a párt számára. Sombor-Schweinitzer Józsefnek feltűnt, hogy a párt autóparkja lendületesen gyarapszik, és a járműveket kihasználva a vezetők folyamatosan járkálják az országot, személyes jelenlétükkel lelkesítve a mindenhol meglévő és folyton növekvő létszámú szervezeteket, szállítják országszerte a friss plakáto-

kat, röpcédulákat, a pártélet ezerféle apró kellékét bélyegtől jelvényig. Abban az időben a Nyilaskeresztes Párt volt a legmodernebb politikai szervezet.

Minthogy áldozatvállalása miatt Rákosi Gyula katonai karrierje korai véget ért, a gazdasági élet különféle területein próbált érvényesülni. Az autókereskedelem mellett kivette részét a Rákosi család szeszipari vállalkozásából, likőröket értékesített, feleségének famíliája révén pedig egy pápai vegyi üzem vezetésébe is bekerült.

Felesége ugyancsak német származású volt, és Pápán született, abban a városban, ahol lebukásáig Rákosi Gyula pilótaként szolgált, de időközben a fiatal nő is a székesfővárosba költözött. Nemzetiszocialista elköteleződése korábbi keletű, ám amikor összeházasodik Rákosi Gyulával, formálisan is jelentkezik a tizenkettedik kerületi nyilaskeresztes szervezetbe.

Felvételét igen tekintélyes ajánló támogatja: Andreánszky Jenő.

A hatalomátvételtől szóló művében Csonka Emil a legfontosabb stratégiák nevét nem hozza nyilvánosságra. Valószínű, hogy maga Andreánszky utasította erre az íródeákot. A következetes titkolózás miatt maradhatott évtizedekig rejtve Andreánszky Jenő és a másik fő stratégia, Porzevinsky György szerepe. Így tekintetbe kell venni, hogy Csonka Emil szövege nemcsak felfed, hanem elfed is – ugyanakkor valamennyivel talán mégiscsak közelebb visz a titokban véghezvitt és a maga korában olyan meglepetésszerű eredményt hozó munka megértéséhez:

„A pártszolgálat szervezete megkezdte a tagok erősebb katonai kiképzését, mert az akció végrehajtásához különleges katonai feladatokat is kellett vállalni a pártnak. Természetes, hogy a katonai vonal ugyancsak dolgozott és a legnehezebb kérdések megoldását osztották ki vezérkari tisztjeinknek és honvédségünknek.

A kormány tudta, hogy a Mozgalom készülődik az ő árulásukkal szemben és minden intézkedést meg is tettek, hogy polgárháborút robbantsanak ki és abban az esetben, ha az árulás ellen a Nemzet szót emel – kíméletlenül szembeszálljanak a Nemzet akaratával.

Elképzelni is szörnyű, mi lett volna népünkkel, ha a hatalom átvétele nem sikerül. Vezérkarunknak tehát nagyon megfontoltan kellett előkészíteni az akciót, mert bennünk élt az aggodás és végtelen felelősség is, hogy megakadályozzuk a testvérharcot. Akik csak sejtették a bekövetkező eseményeket, nagyon féltek attól, hogy az árulás következtében az arcvonalban harcolók első pillanatban leteszik a fegyvert, idehaza pedig véres összeütközésre kerül sor. A Hungarista tisztok azonban kiválóan dolgoztak. Zseniális módon folytatták tárgyalásaikat és ezek eredményeként rövidesen az a helyzet alakult ki, hogy a kormány a legmegbízhatóbb emberéről sem tudhatta, hogy az velük tart-e vagy csatlakozik a Hungaristákhoz.”³

A fenti sorok a szeptember végéig tartó munkára vonatkoznak, október elejére a következő:

„Rákossy Gyula testvér a honvédség és a mozgalom összekötője megnyugtat bennünket: a hadsereg megszervezve kész!”⁴

³ Csonka Emil: *Szálasi küzdelmeiből – Hogyan történt a hatalom átvétele*, Hungarista Könyv- és Lapkiadó R. T., 1944, 74–75.

⁴ Uo., 76.

Talán soha nem fog kiderülni, hogy Rákosi Jenőnek ezen unokája valóban ennyire fontos szerepet játszott-e a hatalomátvétel előkészítésében, vagy unokatestvére helyett kapta a dicsfényt Csonka Emiltől, plusz megnevesített írásmódot a nevének. Az viszont már egyéb forrásokra⁵ támaszkodva állítható, hogy ezerkilencszáznegyvennégy október 15-én Rákosi Gyula nyilas formaruhát öltött, felcsatolta pisztolyát, és a terveknek megfelelően kivette részét a hatalomátvételből. Árpádsávós szalagot viselt a karján, jelezve, hogy az új hatalom embere. Nyilaskeresztes jelvénye különleges volt: feltűnő aranykeret mutatta, hogy viselője nem közönséges tagja a pártnak. Azt pedig, hogy az eszméért hét hosszú éven át micsoda áldozatot hozott, minden lehetséges körben és alkalommal elmondta. Az első napokban Kovarcz Emil, a totális mozgósítás minisztere mellett dolgozott, majd a Schell Rt. élére került pártmegbízottként. A tisztviselőktől hűségesküt követelt. Az ellenszegülőket – „a legcsekélyebb mulasztás vagy ellenszegülés esetére” – azzal fenyegette, hogy le lesznek lőve, mint a kutyák. Szervezte a cég Nyugatra telepítését, a megbízhatatlan alkalmazottak eltávolítását. Kapcsolatai révén budapesti zsidó üzletekre tette rá a kezét, a készletekből kedvezményes kiárusítást rendezett a cég dolgozói számára, és közben, miért is ne, bizonyos holmikát magának tartott meg. Gyűjtötte az adatokat zsidó vagyont rejtetezőkről, szökött katonákról, liberálisokról, bujkáló zsidókról, a neveket és címeket továbbította a kerületileg illetékes pártszervezetekhez. Kiigényelt egy zsidólakást a tizenkettedik kerületben, a mai Diósárok úton. A villához kert tartozott, a kertben gyümölcsfák álltak. Hogy mindezt ne kelljen másokkal megosztania, az új tulajdonos a keresztény házmestert is kiebrudalta.

A cég autóját saját használatba vette, később azzal menekült Németországba. De addig is ideje nagy részében a család ügyeit intézte – Rákosy Likörgyár –, és talán ennek köszönhetően a Schell eszközeinek kitelepítése csak részben valósult meg.

Több helyen találkoztam azzal a megfogalmazással, hogy a Pasaréti utca 10.-ben a németek titkos fegyverraktárat hoztak létre a nyilasok számára. Egy történész akkora készletet – puskák, géppisztolyok, kézigránatok – ismertet, amellyel tizenkétezer embert lehetett volna felfegyverezni. Ez nyilván túlzás, az épület ekkora arzenált be sem fogadhatott volna. Az bizonyított, hogy korábban a Párt kevés fegyverrel rendelkezett, valószínű tehát, hogy a hatalomátvétel előtt valamennyit szállítottak a szövetségesek a főhadiszállásra. De a fegyverek nagy részét pontosan akkor kellett a helyszínre juttatniuk, amikor az emberek is a gyülekezőhelyre siettek. Ez viszont részletekbe menően el volt tervezve.

Jöttek teherautók üresen és puskákkal, lőszerrel, jöttek a testvérek a környékről és Budapest minden kerületéből, majd indultak tovább a „Stúdió”, a lakiteleki adó, a minisztériumok, a vár, a fontosabb nyomdák felé. A környék útjain ellenőrzőpontokat állítottak fel. Sok autót lefoglaltak és használatba vettek.

Mivel a magyar honvédség vezetői nagyjából Szálasi mellett álltak, a nyilasok felfegyverzése nem kizárólag a németekre hárult.

Vasárnap lévén Csécsy Imre és családja a Sváb-hegyen kirándult. A Normafa

⁵ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, V-56031

vendéglőben felhangosított rádiókészüléken hallgatták Horthy proklamációját. Visszafelé jövet, az Olasz fasorban német tankok és teherkocsik között kellett elhaladniuk, német katonák figyelték őket felhúzott fegyverrel, meg persze a posztra állított nyilasok. Csécsyék hazajutottak, sokan mások nem.

Otthon bekapcsolták a rádiót – német katonadalokat és indulókat sugároztak.